

İsrafla mübarizə Nəhcül-Bəlağə baxımından

Xədiqə Qaraisayeva¹

“İsraf” əxlaqi bəhslərdə çox əhəmiyyətli mövzulardan hesab olunur. İsraf İslamda böyük günahlardan sayılaraq elə amansız bələlərdəndir ki, hətta günahsız insanları da bir çox haqlarından məhrum edir. İmam Əli (ə) Nəcül-Bəlağədə bəzən bir hakimin geyiminin necə olmasında öz sərkərdəsini orta yolu tutmağa, məmləkətin işlərində israf etməməyə çağırır və bəzən də bir əxlaq müəllimi olaraq camaatı israftan, maddi və dünyəvi işlərdə cah-cəlalədən çəkindirir.

Açar kəlmələr: Nəcül-Bəlağə, israf, bədxərclik, ehsan

İsrafın mahiyyəti

Rağib İsfahani yazır: “*Sərafə*” (سَرْف), *insanın hər hansı bir işdə ifrat etməsi deməkdir. Buna baxmayaraq onun malın infaqı haqqında işlənməsi daha məşhurdur. Bəzən malı xərcləməkdə mötədil həddən çıxmağa və bəzən də necə xərclənməyə şamil olur. Buna görə də*

¹ - İslam araşdırmaları fakültəsinin məzunu, Hikmət və Dinlərarası Araşdırma İnstitutu, Əl-Mustafa Beynəlxalq Virtual Universiteti, Qum, İran

“Süfyan” demişdir: Allah yolunda xərclənməyən hər hansı bir hal israf sayılır, hətta miqdarı çox az olsa da.²

Rağibin dediklərinə, Quran və hədisdəki şahidlərə əsasən israf ümumiyyətlə hər növ həddi aşmağa deyilir. Hər bir halda, israf qadağan olunmuş və Allah-taalanın bəyənmədiyi, qəzəbinə səbəb olan əməldir. Allah-taala Əraf surəsinin 31-ci ayəsində buyurur: *“Yeyin-için, lakin israf etməyin, çünki Allah israf edənləri sevməz!”*

İsrafla “təbzir”in (bədxərclik) rəbitəsi

“Təbzir” (تَبْذِير) israfın əksinə olaraq, yalnızca iqtisadi bir sözdür. “Təbzir” sözü “Bəzr” kökündən alınmışdır və yaymaq mənasını verir. Onun əsl kökü *“səpmək”*dir. Məcəzi mənada, öz malını yersiz tələf edən adamın əməli haqqında işlənir. Həmçinin “təbzir”in malın günah yolunda xərclənməsi olduğunu da demişlər.³

İsraf sözünün iqtisadi mənası ilə, “təbzir” arasında böyük fərq yoxdur. Bu iki söz arasındakı fərq haqqında yalnız bunu demək olar: lüğət alimlərinin nəzərinə əsasən bu sözdə məqsəd tələf etmək, zay etməkdir və insanın sədəqə verməsində, xeyriyyə işlərində ifrat etməsinə şamil olmur. Amma israf ondan daha

2- Rağib İsfahani, *Əl-Mufrədət fi Ğəribil-Quran*, “sərəfə” (سَرَف) sözünün kökü.

3- Ətayi, *İsraf və təbzir Quranda və Sünnətdə*

ümumidir və hədəərə vermək, şəxsi və ailə xərclərdə, müstəhəb işlərdə ifratçılıq kimi bütün nümunələrinə aid olur. Başqa sözlə: hər bir “təbzir” israfdır, amma hər israf təbzir deyil.⁴

İmam Sadiqdən (ə) qısa bir cümlə nəql olunmuşdur ki, bu nöqtəni həmin cümlədən çıxarmaq olar. O həzrət (ə) buyurub: “*Təbzir israfın bir şəxəsidir*”.⁵

Lüğət alimlərinin dediyinə və “israf” sözünün izahına əsasən, israf 3 meyar ilə təyin olunur:

1. **Günahlar və şəri haramlar:** Günahların özü İlahi həddlərin aşılmasıdır və onlara mürtəki olmaq mal sərf etmədən olarsa, israfdır. Amma mal xərcləməklə olarsa, təbzirdir. Bu zaman bunun özü başqa bir günah olur. Buna görə də bəzi lüğət alimləri və müfəssirlər onu haram mal yemək⁶, halalı aşıb harama keçmək⁷, günah yolunda xərcləmək kimi izah etmişlər.⁸ Həmçinin mərhum Nəraqi, Əllamə Hillidən nəql edir ki, İslam alimləri günah yolunda mal xərcləməyin israf və haram olmasında vahid fikirdədirlər.⁹

4- Ətəyi, *İsraf və təbzir Quranda və Sünnətdə*

5- Hürri Amoli, *Vəsailüš-Şiə*, c. 6, s. 27

6- Tərihi, *Məcməül-Bəhreyn*, “*sərafə*” sözünün kökü.

7- Təbərsi, *Məcməül-Bəyan*, c. 4, s. 413, Əraf surəsinin 31-ci ayəsinin təfsirində.

8- Müqəddəs Ərdəbili, *Ayatul-Əhkam*, s. 409

9- Nəraqi, *Əvaidül-Əyyam*, s. 218

2. **Ağılın hökmü və əqli meyarlar:** Bu, ağılın malın haramlar üçün sərf olunmasının pisliyinə hökm verməsidir. Məsələn: haqqı olmadığı halda kiməsə maddi kömək etmək, sərvətin yanlış və faydasız yerlərdə tələf olunması, xərclənməsi. Belə ki, bu, həmin işi görən şəxsin əqli çatışmamazlığının və düşüncəsinin zəifliyindən xəbər verir. Buna əsasən, bəzi lüğət alimləri israfı “qəflət”, “cəhalət” və “xəta” kimi mənalandırmışlar.¹⁰ Həmçinin, müfəssirlərin böyüklərindən sayılan mərhum Təbərsi *“Yeyin-için, lakin israf etməyin, çünki Allah israf edənləri sevməz”* (Əraf-31) ayəsinin təfsirində yazır: “Əqli cəhətdən düzgün hesab olunmayan və sahibinə zərər vuran hər bir xərcləmə israf və haramdır”.¹¹ Buna əsasən, malı düzgün xərcləmə yerlərinin düzgün olmayan yerlərdən ayırd edilməsində ağılın hökmü mötəbər və ehtirama malikdir. Bu zaman ifrat və həddi aşmaq israfın bir nümunəsi olacaq.
3. **Sosial baxış:** Bəzi yerlərdə də ictimai baxış israfın həddinin təyin olunmasının amilidir. Misal: malın şəxsi istifadəsinin, qadına, övlada, yaxud başqaları üçün istifadə olunmasının hər birinin həddi var və əmiyyət onu hər dövrün

10- Cövhəri, *Sihahül-Lüğət*

11- Təbərsi, *Məcməül-Bəyan*

iqtisadi vəziyyətinə və hər bir şəxsin maddi, iqtisadi və ictimai şəraitinə əsasən təyin edir. Onda təfrit etmək xəsisliyin nümunəsi olduğu kimi, eləcə də vacib bir haqqın aradan getməsinə səbəb olduqda haram və günahdır. İfratçılıq da həmçinin mötədil həddən çıxmaq və israfkarların cərgəsinə daxil olmaq mənasındadır.¹² Bu zəmində Tərihi yazır:

Qeyd olunub ki, israf – halal şeylərin istifadəsində həddi aşmaqdır və Əsbəğ ibn Nəbatə, İmam Əlidən (ə) nəql etmişdir ki, israfkarın üç əlaməti var: “*Ona aid olamyan şeyi, yeyir, alır, geyinir*”. Hədisin mənası budur: öz mənsəbindən uca olan, ona yaraşmayan bir şeyi yeyir, alır və geyinir.¹³

Həmçinin mərhum Təbərsi yazır: israfı qadağan etməkdə məqsəd budur ki, malı xərcləməkdə orta və mötədil həddi aşmayın.¹⁴ Necə ki, Zəməxşəri öz təfsirində deyir: israf – xərcləməkdə ifratçılıqdır.¹⁵

Quranda israf sözü onun başqa vəznləri ilə dəfələrlə işlənmişdir. Məsələn, aşağıdakı ayələrdə:

- “*Həddi aşanlara etdikləri əməllər beləcə yaxşı göstərildi (zinətləndirildi)*”.¹⁶

12- Kəşmiri, *İsraf*

13- Tərihi, *Məcməül-Bəhreyn*, “*sərafə*” sözünün kökü.

14- Təbərsi, *Məcməül-Bəyan*, c. 4, s. 413

15- Zəməxşəri, *Təfsiri-Kəşşaf*, c. 3, s. 292

16- Yunis, ayə 12

- *“(Günah etməklə) həddi aşanların əmrinə tabe olmayın (onlara boyun əyməyin)”*.¹⁷
- *“Şübhəsiz ki, Allah (Ona şərikin qoşaqla, böhtan atmaqla) həddi aşanı, yalançını doğru yola müvəffəq etməz”*.¹⁸
- *“Firon o yerdə hakim idi. O, (küfr və azgınlıq etməkdə) həddi aşmışdı”*.¹⁹

Bu ayələrdə “israf”dan məqsəd iqtisadi sahələrə şamil olsa da, amma əxlaqi, əqidəvi cəhətlər və İlahi hədləri aşmaq nəzərdə tutulub. Amma elə ayələr də vardır ki, onlarda israf və “təbzir” yalnızca iqtisadi mənadadır. Məsələn:

- *“Qohum-əqrəbaya da, miskinə də, (pulu qurtarıb yolda qalan) müsafirə də haqqını ver, eyni zamanda (mal-dövlətini əbəs yerə) sağa-sola səpələmə! Həqiqətən, (malını əbəs yerə) sağa-sola səpələyənlər şeytanların qardaşlarıdır, Şeytan isə Rəbbinə qarşı nankordur!”*.²⁰

Qeyd olunmalıdır ki, təbzir sözü Quranda İsra surəsinin həmin iki ayəsində işlənmiş iqtisadi sözdür. Bəlkə də Quranda bu cür kəskin və şiddətli ifadə ilə

17- Şüəra, ayə 151

18-Gafir, ayə 28

19-Yunis, ayə 83

20-İsra, ayə 26,27

hansısa bir əməlin – *eyni ilə bu ayədə təbzir haqqında gəldiyi kimi* – qadağan olunmasına nümunə, az tapmaq olar.

- “...(Onların hər biri) bar verdiyi zaman barından yeyin, yığım günü haqqını (zəkatını, sədəqəsini) ödəyin, lakin israf etməyin. (Allah) israf edənləri sevməz!”²¹
- “...(Namaz qılarkən, məscidə gedərkən və ya təvaf edərkən) gözəl libaslarınızı geyin, yeyin-için, lakin israf etməyin, çünki (Allah) israf edənləri sevməz!”²²

Qeyd olunan ayələrin məzmunundan belə nəticə çıxır ki, bu ayələrdə israfın qadağan olunmasının iqtisadi tərəfi var.

Həzrət İmam Sadiq (ə) onun yanına gələn bir nəfərə buyurdu: “*Allahdan qorx və israf etmə. Sərt olma, orta və mötədil yolu tut. Həqiqətən də “təbzir” israfdır və Allah-taala buyurmuşdur: təbzir etməyin*”.²³

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunan digər bir hədisdə buyurur: “*4 qrupun duası qəbul olunmaz. Onlardan biri o şəxsdir ki, öz malını zay edər, sonra da Allahdan ruzi verməsini istəyər. Allah da onun cavabında deyər: Sənə*

21-Ənam, ayə 141

22-Əraf, ayə 31

23-Hürr Amoli, *Vəsailü-Şiə*, c. 6, s. 27. 1-ci hədis

xərcləməkdə orta və mötədil yolu tutmağını əmr etməmişdimmi?!”.²⁴

İmam Əsgəri (ə) şüalərdən birinə yazdığı məktubda, onu varlanmağa, dövlətli olmağa çağıraraq belə tövsiyə edir: *“İmkanlı və mötədil ol, və israfdan uzaq dur. Çünki bu, Şeytan əməllərindəndir”*.²⁵

Həmçinin, İmam Sadiq (ə) bir rəvayətdə buyurub: *“Allah-taala orta yolu sevir və həddi aşmağa düşməndir; hətta bu ifratçılıq əgər xurma çiyidini kənata tullmaq belə olsa. Çünki ondan istifadə etmək olar. Həmçinin, içməli suyu atmaq da israfdır”*.²⁶

İmam Əli (ə) israf haqqında buyurur: *“İsrafkarın üç əlaməti var: Yediyi şey ona yaraşmır, geyindiği şey ona layiq deyil və aldığı şey onun həddində, mənsəbində deyil”*.²⁷

O həzrət (ə) başqa bir hədisdə buyurur: *“Ehtiyacdən artıq xərcləmək, israfdır”*.²⁸

Həmçinin buyurmuşdur: *“İsrafkar öz işinin tədarükündən və xeyirindən nə qədər də uzaqdır?!”*²⁹

24 -Hürr Amoli, *Vəsailüš-Şiə*, c. 15, 27-ci bölmə, 4-cü hədis

25 -Qumi, *Səfinətul-Bihar*, c. 1, s. 616

26 -Hürr Amoli, *Vəsailüš-Şiə*, c. 15, 25-ci bölmə, 2-ci hədis

27- Səduq, *Xisal*, c. 1, s. 47, 257-ci hədis; Hürr Amoli, *Vəsailüš-Şiə*, c. 12, s. 401

28- Ənsari, *Gurər və Durər*, c. 6, s. 2712, 9465-ci hədis

29- Ənsari, *Gurər və Durər*, c. 6, s. 1888

Yenə də buyurur: “*Fəqirliyin səbəbi israfdır*”.³⁰

O həzrət (ə) başqa bir yerdə buyurur: “*İsraf etmə, çünki israfakrın səxavətliliyi və hədiyyəsi tərifə layiq deyil və o əgər israfakarlığına görə fəqir olarsa, onun fəqirliyinə rəhm olumaz*”.³¹

İmam Səccad (ə) “Məkarimul-Əxlaq” duasının bölmələrindən birində buyurur: “*İlahi! Peyğəmbərə (s) və onun Əhli-Beytinə (ə) salavat göndər! Məni israf etməkdən uzaq saxla və ruzimi tələf olmaqdan qoru*”.³²

Deyirlər ki, bir nəfər İmam Sadiqin (ə) hüzuruna gəlib o həzrətə (ə) ərz elədi: Biz Məkkə yolunda ehram bağlamağı və Allah evini ziyarət etməyi qərarına gəlirik. Bədənimizə təmizlik üçün nurə vurandan sonra, özümüzə sürtmək üçün nüxalə (kəpək) yoxumuzdur. Buna görə də undan istifadə edirik. Mən, Allahın bu işdən xəbərdar olduğuna görə narahat oluram. O həzrət (ə) buyurdu: “*Sənin narahatçılığın bu işin israf olduğuna görədir?*”. O dedi: “Bəli”. İmam (ə) buyurdu: “*Bədənin təmizliyi və gigiyenası üçün heç bir şey israf deyil və mənim özüm bəzən xalis unu yağla qarışdırıb bədənimə sürtürəm. İsraf, yalnız o şeydədir ki, malı tələf edir və bədənə zərər vurur*”.³³

30- Ənsari, *Ğurər və Durər*, c. 6, s. 2712, 9465-ci hədis c. 4, s. 1652

31- Ənsari, *Ğurər və Durər*, c. 6, s. 1568

32- *Səhifeyi-Səccadiyyə*, 20-ci dua

33 -Hürr Amoli, *Vəsailü-Şiə*, c. 1, yuyunmanın qaydaları, 38-ci bölmə, 7-ci hədis

İsraf “*Nəhcül-Bəlağə*”də

İmama (ə), “Müaviyə hədiyyələrlə, maddiyyatla camaatı özünə tərəf çəkir, buna görə də yaxşı olardı siz də dövlət əmlakından (beytül-maldan) camaata bağışlayın, hədiyyə verin ki, onların sizə tərəf meyli olsun” dedikdə İmam (ə) buyurdu: “Mənə deyirsiniz ki, işlərini öhdəmə götürdüyüm şəxslərə zülm etməklə qələbə istəyim! Allaha and olsun, nə qədər ki, aləm var, dünya ayaq üstədir, ulduz ulduzlar arasındadır, bu işi görmərəm. Əgər dövlət əmlakı mənə aid olsaydı, camaat arasında bərabər şəkildə bölərdim. Amma əmlak Allahın əmlakıdır. Əmin olun ki, malı haqqı olmayan şəxsə vermək “təbzir” və israfı eyni şeydir. Kim belə edərsə, onun dünyadakı qiyməti artar, amma qiyamətdə heç bir dəyəri olmaz. İsraf belə bir adamı camaatın gözündə yuxarı qaldırır, amma Allah yanında xar edər və kiçildər. Kim öz malını haqqı olmayan şəxslərə versə, Allah-taala onu həmin şəxslər tərəfindən təşəkkür olunmaqdan məhrum edər. Nəticədə, əgər o bir gün çətinliyə düşərsə, onların köməyinə ehtiyacı olarsa, həmin şəxslər ən pis köməkçi və ən məzəmmətçi dost olarlar.”³⁴

İmam (ə) dövlət əmlakı qarşısında belə bir mövqe tutması ilə, onun hamı arasında bərabər şəkildə

34 -*Nəhcül-Bəlağə*, 126-cı xütbə

bölünməsinə razı olmayan şəxslərin sənəsinə etiraz yumruğu vurur.

İmam Əli (ə), Səd adında bir nəfəri dövlət əmlakının və maliyyətin yığılması üçün “Ziyad ibn Əbihi”nin (atasının oğlu Ziyadın) yanına Bəsrəyə göndərdi. Ziyad əmanətləri ödəmək yerinə İmamın (ə) göndərdiyi şəxslə mübahisə elədi. İmamın (ə) göndərdiyi şəxs Kufəyə qayıtdı və Ziyadın əleyhinə şikayət yazaraq o həzrətə (ə) verdi. İmam (ə) bir məktubda onu israf etməkdən və təbzirdən şiddətli şəkildə çəkındirdi və yazdı: *“Ey Ziyad! Orta yolu tut və israftan uzaq ol. Bu gün sabahkı öz qiyamət gününü düşün və dövlət əmlakından (beytül-maldan) zəruri həddə istifadə elə. Bu gün ehtiyacından artığını, ehtiyac günün üçün, yəni qabaqdakı qiyamət günün üçün göndər. Heç ümid edirsənmi ki, Allah-taala yanında təkəbbürlülərdən olduğun halda, O, təvazökarların mükaifatını sənə versin?! Sədaqə verənlərin savabını qazanmağa hərissən, amma nemət içində ola-ola zəiflərin və dul qadınların haqqını vermirsən. Şübhə yoxdur ki, insan sabahkı günə nə göndərsə, onun müqabilində də əvəz alacaq və Allahın hüzurunda özü hazırladığı yerə daxil olacaq.”*³⁵

Bu bəhsin sonunda İmam Əlinin (ə) israf haqqındakı bir neçə hikmətli sözünə baxaq:

35- *Nəhcül-Bəlağə*, 21-ci məktub

- *Səxavətli ol, amma israf eləmə. Mülayim ol, çox tələbkar olma.*
- *Orta yolu tutaraq israf etməmək və vədə verib xilaf çıxmamaq mərdlikdir.*
- *Kim orta yolu tutmazsa, israf və ifrat onu həlak edər.*
- *Kim təkəbbürlük libasını geyər və israf edərsə, şərəf və fəzilət libasını soyunmuş olar.*
- *Yaxşılıq və Allaha itaət etməkdən başqa hər bir şeydə israf etmək, pis və məzəmmətlidir.*
- *Az yemək ismət, nəciblik və təmizlikdir, çox yemək isə israf və çılğınlıqdır.*³⁶

İsraf – iqtisadi və ictimai işlərdə qarışıqlığın amilidir

İsraf elə bir əməldir ki, cəmiyyəti iki formada korlaya bilər. Bunlardan biri sərvət vasitəsilə qudurmaq və tüğyankarlıqdan, ikincisi isə, malı şəxsi arzulara, istəklərə görə məhv etməkdən ibarətdir.

Quranda bu haqda gəlmişdir:

*“Biz xoş güzəranına naşükür olub qürrələnən neçə-neçə məmləkəti (məmləkət əhlini) həlak etdik”.*³⁷

³⁶ -Nazimzadə, *Cilvehayi-Hikmət*, s. 41,44

³⁷- Qəsəs, ayə 58

Sərvət vasitəsilə tüğyan etməyin mənşəyi budur: sərvətli şəxs bilmir ki, insanların maddi həyatının əsası çalışıb yaratdıqları və bunun vasitəsilə də öz yaşayışlarını təmin etdikləri vəsaitdir. Ya da bilirlər, amma onun qüdrəttələbliyi başqalarının xeyirini düşünməyə qoymur. Nəticədə, mal və sərvəti elə bir yolda xərcləyirlər ki, ictimai ədaləti pozmaqdan başqa bir səmərəsi olmur.

İsrafın kökləri ilə mübarizə

Əxlaq elmində pis bir xüsusiyyət ilə mübarizə etmək üçün əvvəlcə onun kökünü tanımaq, sonra isə mübarizə tövsiyə olunur.

Pis bir xüsusiyyətlə səthi mübarizə onu məhv etmək üçün yararlı olmayacaq. Bu eyni ilə bir ağacı qurutmaq üçün onun köklərini məhv etmək yerinə budaqlarını kəsmək kimidir. Belə olan halda, həmin ağac bir müddət budaqsız və yarpaqsız qala bilər, amma bundan sonra yenə də onun başqa hissələrindən budaqlar çıxacaq.

Fərz edin ki, bir şəxs öz həyatında həmişə arzularına çatmaqda nakam qalmışdır və fəqirliklə, məhrumiyyətlə üzləşmişdir. Zaman-zaman əmələ gələn bu məyusluq, tədricən psixoloji maneəyə çevrilərək, onun şəxsiyyətində qarışıqlıq yaradır. Belə olan halda, o öz şəxsiyyətini aşkara çıxarmaq üçün elə vasitələrə əl

atır ki, bu, psixologiyada “*psixi mexanizmlər*” və “*müdafiə xarakterli reaksiyalar*” adı ilə tanınır.

Psixologiyası pozulmuş şəxs bu növ psixoloji reaksiyalar zamanı öz arzularını və qatılaşmış ruhi maneələrini gizlətmək üçün elə bir əmələ əl atmağa səy edir ki, bu əməl ona cəmiyyətdə yer versin, şəxsiyyət qazandırsın.

İsrafi, bədxərcliyi və ağılsız xərcləri həmin şeylərdən hesab etmək olar. Çünki israfkar şəxs bu əməli ilə özünün məzəmmət olunmuş şəxsiyyətini yenidən tapmaq, dirçəltmək axtarışındadır və o elə düşünür ki, bu yolla cəmiyyətdə ürəyiaçıq, əliaçıq və sərvətə etinasız ünvanında tanınacaq.

Böyükkləri, xərcləmək üçün düzgün nümunə olmayan, hər hansı bir dəlilə əsasən həddi aşan, hesab-kitabsız xərcləməyə adət edən bir ailədə tərbiyə almış şəxsin bu cür tərbiyəsi həmçinin digər əxlaqi cəhətlər kimi onun ruhi formalaşmasında təsir qoyacaq və ailədə qazanılmış bu xüsusiyyəti cəmiyyətə və onun özünün təşkil edəcəyi ailəyə ötürəcək. Məgər ki, həmin şəxs əxlaq və tərbiyənin dəyişdirilməsi vasitəsilə, bu cür formalaşmaqdan özünə nicat versin.

Bəzi camaatın israf etmələrinin səbəbi gərək onların əxlaqi və ruhi şəxsiyyətlərində axtarılsın. Çünki ifratçılığa, qanunu pozmağa, günaha, itaətsizliyə adət eləmiş şəxs adətən iqtisadi sahədə mötədil şəxs ola

bilməz və hətta öz malını pis və şəhvani arzularının, istəklərinin, adətlərinin təmin olunmasında hədələrə verir.

Dövlət işçilərinin mühitinin və yaşayışının necəliyinin ümumi camaat tərəfindən yaşam növünün seçilməsində təyinedici və təsirli rolu var. Buna görə onların islahat aparmaması cəmiyyətdə xərclərin mötidilləşdirilməsi və onun metodlarının düzəldilməsi sahəsində hər bir şey nakam, yaxud çox az faldalı olacaq.

Hakim təbəqənin məişət vəziyyəti camaatın diqqət mərkəzindədir və cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri özünün yaşam səviyyəsini, maddi imkanlardan istifadə etmək həddini məsul şəxslərin xərclərinin həddi, növü ilə müqayisə edir və şiddətli dərəcədə onların təsiri altındadırlar.

Bu cəhətdən həzrət Əli (ə) buyurur: *“Allah-taala cəmiyyətin saleh və adil rəhbərlərinə vacib etmişdir ki, öz vəziyyətlərini – geyim, yemək, məskən və başqa ehtiyaclar – camaatın zəif təbəqəsinə uyğun etsinlər. Ona görə ki, fəqirlik və yaşam tərzinin çətinliyi onlara asan olsun, fəqirlik onlarda təhqir və xəcalət hissi oyatmasın.”*³⁸

38 -*Nəhcül-Bəlağə*, Sübhi Salehin tədqiqi, c. 209, s. 325

Maddi gəliri yalnızca zərurətlər və ehtiyaclar həddində olan bir ailə, bu zərurətlərə cavab vermək üçün xərcin kontroluna diqqət yetirməyə məcburdur. Amma əgər onun sərvəti həqiqi ehtiyaclarından çox olarsa, ailənin üzvləri və müdiri düzgün xərcləmə əxlaqına, mədəniyyətinə sahib olmazlarsa, həddi aşmağın onların iqtisadi imkanına, gücünə zərər yetirməyəcək xəyalı ilə israfa əl atacaqlar. Amma diqqət etmək lazımdır ki, əvvəla, həyatın axarı həmişə eyni səviyyədə olmur və onun önündə eniş-yoxuş və böhran nöqtələri var. Nə qədər ailə bir zamanlar izzət və rifahın zirvə nöqtəsində yaşamış və sonra fəqirliyə düşər olmuşlar. Buna görə də mötədil və gələcəyi düşünən insan, maddi vəziyyəti yaxşı olan günlərdə həmçinin fəqirlik, kasıblıq fikrində də olar və israftan, “təbzir”dən uzaq durmaqla öz gələcəyini də nəzərə alar.

İkincisi də, nə iradə vardır ki, insan zərurət və təbii ehtiyaclarını ödəmək həddində öz sərvətindən istifadə etsin və artıq qalanını da öz növündən olan digər ehtiyacı insanların problemlərini aradan qaldırmaq yolunda xərcləsin.

Nəticə

“İsraf” öz geniş mənasında insanın hər növ həddi aşması və ifratçılığıdır.

İsraf sözünün iqtisadi mənada “təbzir” sözü ilə böyük fərqi var. Təbzir malı tələf etmək deməkdir və şəxsi infaqlara, xeyir işlərə şamil olmur. Hansı ki, israf ondan daha ümumi olub hədəyə vermək, şəxsi və ailə xərclərində ifrat kimi hər bir nümunələri əhatə edir. Başqa sözlə, hər təbzir israfdır, amma hər israf təbzir deyil.

Həzrət Əli (ə) buyurub: *“İsrafkarın üç əlaməti var: Yediyi şey ona yaraşmır, geyindiği şey ona layiq deyil və aldığı şey onun həddində, mənsəbində deyil.”*

Bir cəmiyyətdə israfkarlıq yayılarsa, şəxsi mənfəətini düşünənlər müxtəlif bəhanələrlə öz mallarına qarşı yalançı ehtiyaclar yaradaraq süni tələblər, istəklər əmələ gətirməklə camaatı qeyri-zəruri şeylərdən istifadə etməyə tərəf çəkərlər.

İsrafkar israf və malı ağılsızcasına səpmək ilə öz sınımış şəxsiyyətini yenidən tapmaq, dirçəltmək axtarışındadır. O düşünür ki, bu yolla cəmiyyətdə əli-ürəyi açıq və mala-mülkə, sərvətə etinasız adam kimi tanınacaq.

Ədəbiyyat

1- ***Qurani-Kərim***

2- ***Nəhcül-Bəlağə***

3- ***Səhifeyi-Səccadiyyə***

4- Amidi, Təmimi, Əbdül-vahid, ***Dürərul-Hikəm, Tehran: 1984***

- 5- Amidi, Əbdülvahid Təmimi, *Feheresti-Ğurarul-Hikəm, Beyrut: 1996*
- 6- Amuli, Hürri, Məhəmməd ibn Həsən, *Vəsailüş-Şiə*, Qum: 1974
- 7- Cəfəri, Yəqub, *Nəhcül-Bəlağənin Tarixi Baxışı, Tehran: 1996*
- 8- Cəfəri, Məhəmməd Təqi, *Nəhcül-Bəlağənin tərcümə və təfsiri*, Qum: 1999
- 9- Cordağ, Corc, *Nəhcül-Bəlağənin gözəlliklərindən bir hissə, Beyrut: 2001*
- 10- Cövhəri, İsmayıl ibn Həmmad, *Sihahül-Lüğət, Qahirə: 1997*
- 11- Ədibi, Hüseyn, *İctimai təbəqələr sosiologiyası*
- 12- Ənsari, Məhəmməd Əli, *Ğurarul-Hikəm və Durərul-Kəilim*
- 13- Payəndə, Əbul-Qasim, “Nəhcül-fəsahe”, Tehran: Dünyayi daniş nəşriyyatı 1382
- 14- Firuzabadi, Məhəmməd ibn Yqub, *Qamusül-mühit*
- 15- Xansari, Ağa Cəmaləddin, *Ğurarül-Hikəm”in şərh*
- 16- Gilani, Əbdür-rəzzaq, *Misbahuş-Şəriənin şərh*, Tehran: 2003
- 17- Həkim, Seyid Məhəmməd Təqi, *Əli (ə) kəlamlarından ilham*
- 18- İbn Babəveyh, Səduq, *Xisal, Qum: 1992*
- 19- İbn Meysəm, *İxtiyaru-Misbahis-Salikin*
- 20- İraqi, Əlirza, *İmam Əli (ə) nəzərindən hakimiyyət və müdiriyyətə baxış*
- 21- İbn Əbil-Hədid, *Nəhcül-Bəlağənin Şərh*, Tehran: 1964
- 22- Qumi, Abbas, *Səfinətul-Bihar*
- 23- Səduq, Məhəmməd ibni Əli, “Üyünü əxbarir-Riza (əleyhis-salam)” Beyrut: 1956

24- Siyahət, Abidin, Nəhcülbəlağədə əxlaq, Naşir: Cameətül-Mustafa, 2022